

Skatter i Torah

Bibelstudium nr 9, A

Sabbaten den 27 november 2010

Vayeshev – ”*Bosatte sig*” – וַיֵּשֶׁב

Torahtext: 1 Mos 37:1 – 40:23

Haftarah: Amos 2:6 – 3:8

Apostoliska skrifterna: Matt 19:1 – 20:34

**Den rättfärdiges mun talar visdom, hans tunga säger det rätta.
Hans Guds Torah är i hans hjärta, hans steg vacklar inte.**

(Ps 37:30, 31)

Första Moseboken är ett litterärt mästerverk. Oftast är vi så upptagna med att granska olika personligheter eller med att få det historiska sammanhanget på plats, att vi glömmer den skönhet och konstnärlighet som finns i denna bok.

Torahavsnittet denna vecka är fyllt av ironi, spänning, sorg och glädje. Detta är kanske en av de främsta berättelserna om Guds mäktiga handlande. Det första intrycket är, att de inblandade i berättelsen går sina egna vägar, sätter sina planer i verket, lyckas eller misslyckas och att de av eget initiativ börjar om igen. I själva verket är det emellertid Herren själv som genom dessa människor utför sina eviga planer.

Veckans textavsnitt är den första delen av berättelsen om Josef. Vi kommer att följa utvecklingen som leder fram till uppfyllelsen av det Gud sagt till Abraham, att hans ättlingar under många år skulle komma att bo i ett land som inte var deras och att de sedan skulle få återvända till det utlovade landet.

Vi följer berättelsen enligt följande plan:

- En fars misstag
- En bror misshandlas
- En hovmans tjänare
- Guds suveräna plan

En fars misstag

Josef var bara sjutton år gammal och tydligen ganska omogen för sin ålder. Trots sin ungdom hade han emellertid ett enormt ansvar – bland alla de tolv bröderna var han sin pappas favoritson! *”Israel älskade Josef mer än alla sina andra söner...”* (1 Mos 37:3) Detta kan vara en alltför tung börda för vem som helst att bära och då särskilt om man är tonåring. Dessutom – vilket än mer komplicerade situationen – så hade Josef fått rika gåvor av Gud. Han hade fått förmågan att både höra Guds röst i drömmar och att uttyda drömmar för att nu inte tala om förmågan att organisera.

Texten säger, att när Josef fick en dröm från Herren, så tvekade han inte att berätta om den varken för sin pappa eller för sina avundsjuka bröder. Problemet för Josef var, att dessa drömmar av någon okänd anledning upphöjde honom över de andra familjemedlemmarna. Allt detta resulterade i, att det blev stora problem i familjen. Åtminstone tre gånger – enbart i kapitel 37 – sägs det, att hans bröder hatade honom (v 4, 5, 8) och en gång, att de avundades honom. (v 11) Det hela blev inte direkt bättre av, att Josef *”berättade för deras far allt ont som sades om dem [bröderna]”*. (v 2) Ibland reagerade till och med hans pappa över Josefs tanklösa uppträdande och därför *”tillrättavisade hans far honom”*. (v 10)

Det tydligaste tecknet på att Jakob favoriserade Josef var den färggranna hellånga rock som han lät göra åt honom. Vad var det

egentligen för klädesplagg? Hebreiskan är förvånansvärt dunkel i sin beskrivning av denna klädnad. *Septuaginta*¹ och andra översättningar säger emellertid, att det var en rock med många färger. Det hebreiska ord som används i grundtexten återfinns bara en gång till i Bibeln och det är i 2 Sam 13:18, där det beskriver den kungliga mantel som bars av en kungadotter.

Med denna text som grund och de arkeologiska fynd man gjort från gravar i Egypten, vet vi i dag, att de semitiska hövdingarna bar rockar i många färger som tecken på sitt ledarskap. ”Josef hade gjort sig impopulär bland sina bröder eftersom han skvallrat på dem. Jakob hade genom att ge honom en rock med många färger, utsett honom till att bli ledare bland stammarna efter sin fars död.”²

Josef fick möta många svårigheter till stor del beroende på sin egen omogenhet, men främst på grund av sin fars misstag i sin uppfostran av sin son. Den judiska traditionen ger här en klar tillämpning: ”En man får inte göra åtskillnad på sina barn. På grund av rocken med många färger som vår förfader Jakob lät göra till Josef, så hatade de [bröderna] honom.”³

En bror misshandlas

Den dag då Jakob gav Josef uppdraget att gå den två, tre dagar långa vandringen till Sikem, var den sista dagen han såg sin son på mycket länge: ”Gå och se efter om allt är väl med dina bröder och med fåren.” (1 Mos 37:14) Det första bröderna tänkte på, när de såg Josef var att döda honom och sedan kasta kroppen i en brunn. De kunde sedan säga till sin pappa, att ett vilddjur ätit upp Josef.

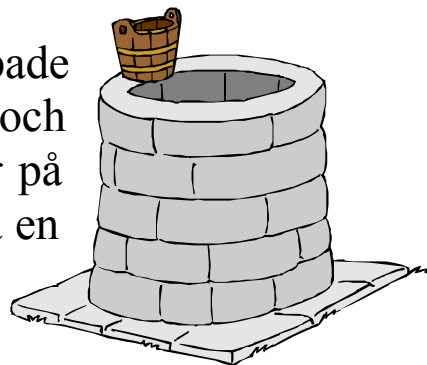
¹ Den äldsta översättningen av Gamla testamentet till grekiska. *Övers. anm.*

² J.H. Hertz, *The Pentateuch and Haftorahs*, sid 142.

³ Bereshit Rabbah 84.7.

(Se 1 Mos 37:18-20!) Som tur var så fanns Ruben där och som den förstfödde kände han sitt ansvar att beskydda sin bror. Han föreslog, att de skulle kasta Josef levande i en brunn. Men först skulle de ta av honom symbolen för ledarskapet inom familjen – den färggranna rocken. Ruben räknade med att han senare skulle kunna rädda Josef.

Efter detta verkar det som om alla tappade kontrollen över vad som hände. När de satt och åt, såg de en karavan med ismaeliter som var på väg till Egypten. Juda såg nu chansen att tjäna en extra slant och föreslog därför, att de skulle sälja Josef till ismaeliterna.

Nu börjar det bli riktigt rörigt. Texten säger, att det var ismaeliterna som var i antågande, men att det var midjaniterna som sålde Josef till ismaeliterna som sedan tog Josef till Egypten. Till slut ser vi, att midjaniterna återigen var inblandade när de kom till Egypten. Vilka var de? Vem var det egentligen som köpte och sålde?

Nechama Leibowitz ger en tänkbar förklaring till vad som hände: När bröderna diskuterade Judas förslag, att de skulle sälja Josef till ismaeliterna, så kom några midjaniter förbi och räddade Josef och sålde honom till de förbipasserande ismaeliterna. Texten säger sedan, att det var midjaniterna som sålde Josef till Potifar i Egypten. (1 Mos 37:36) Tydligt så såldes Josef ännu en gång, denna gång utav ismaeliterna till midjaniterna!

Jag är medveten om, att det här verkar komplicerat. Det ser alltså ut som att Josef såldes ett antal gånger innan han slutligen hamnade hos Potifar i Egypten. Men det verkar också som att även bröderna blev överlistade. Josef var både köpt och såld utan att de ens varit inblandade. Enligt 1 Mos 45:4 så hade de emellertid del i vad som hände och de var i allra högsta grad ansvariga för vad som ägde rum.

En hovmans tjänare

För första gången i Första Moseboken får vi nu möta en annan kultur, än den vi tidigare stiftat bekantskap med. Vi är nu i Egypten, men inte på en liten kort visit som den Abraham gjorde. När Josef nu kommit till Egypten så innebär det, att Israels barn under flera hundra år skulle bli påverkade av den egyptiska kulturen. I vår text möter vi några begrepp som har med denna kultur att göra.

Ordet *Potifar* är ett egyptiskt ord och de flesta forskare är överens om, att det är en kortform av *Poti-Fera* som betyder ”given av (solguden) *Re* (Ra)”. Berättelsen om Josef handlar både om en Potifar och en Poti-Fera (1 Mos 41:45), men de är inte samma person. Potifar var ett vanligt namn under denna tidsperiod. Potifar beskrivs i 1 Mos 37:36 och 1 Mos 39:1 både som ”hovman hos farao” och som ”befälhavare för drabanterna”. Potifar hade en hög ställning och med all sannolikhet var han chef för de kungliga livvakterna.

Texten handlar även om ”den egyptiske kungens hovmästare och hans bagare”. (1 Mos 40) Hovmästaren var ansvarig för kungens vinodlingar och vinkällare och även för att det vin som serverades till kungen var riskfritt att dricka och att det var av bästa kvalité. Han var den siste som drack av vinet, innan farao drack. Om farao blev förgiftad, så var det med största sannolikhet hovmästaren som var ansvarig. På samma sätt var bagaren ansvarig för all mat som farao åt. Förutom att han ansvarade för kvalitén på den mat som serverades, så var han också ansvarig för att maten inte var förgiftad. Båda dessa män hade alltså mycket ansvarsfulla uppgifter.

Josef såldes in i denna kungliga värld. Till att börja med var han visserligen bara en enkel slav, men 1 Mos 39:2 säger, att ”*HERREN var med Josef och allt lyckades för honom. Han var i sin egyptiske*

herres hus.” Att Josef blev så väl mottagen i Egypten är mycket märkligt med tanke på den fientliga attityd som fanns mellan egyptier och semiter. Det finns emellertid en möjlighet, att Josef kom till Egypten under den tidsperiod då *Hyksos* regerade. Detta var ett invandrande asiatiskt folk som regerade mellan 1700 – 1550 fvt och som lade hela det egyptiska riket under sig.

Om det var detta folk som regerade Egypten när Josef var där, förklarar det två saker i texten. För det första – bortsett från Guds oändliga nåd – så förklarar det, hur Josef kunde nå sådan framgång i Egypten. Hyksos folk var också semiter. För det andra, förklarar det varför texten flera gånger kallar Potifar för ”egyptiern”. (Se exempelvis 1 Mos 39:5!) Han var en ”utböling” i regeringen, om det var Hyksos som regerade.

Bortsett från detta med Hyksos, så ger texten klara besked om, varför Josef blev så framgångsrik i Egypten. Det var Herren själv som gjorde honom både accepterad och acceptabel! En anledning till att Josef blev så omtyckt var hans uppträdande. Texten berättar en hel del om, vad Josef gjorde, men mycket lite om vad han sade. Det som berättas om vad han sade är däremot mycket avslöjande.

Första gången vi får ”höra Josef tala” är i samband med, att Potifars hustru försöker förföra honom. Josef talar om för henne, att hennes förslag är otänkbart och en synd mot Gud. (Se 1 Mos 39:8, 9!) Nästa gång är när han sitter i fängelset på grund av denna kvinnas lögner. När han ombeds att uttyda hovmästarens och bagarens drömmar svarar han: ”*Att ge uttydningen är Guds sak.*” (1 Mos 40:8) När hans öde slutligen avgörs av självaste farao, säger Josef: ”*Inte jag, men Gud kan ge farao ett gynnsamt svar.*” (1 Mos 41:16) Gud gav Josef framgång – men Herren använde en man vars tankar alltid cirklade omkring himlens Gud!

Josefs framgång var på sätt och vis orsaken till hans problem. På grund av att han hade fått ett så stort förtroende hos faraos hovman,

lämnades han ensam att sköta Potifars hem. Nästan ensam – där fanns också Potifars hustru. Hon var fast besluten att förföra Josef, eftersom *”Josef var välväxt och såg bra ut. Efter en tid hände det att hans herres hustru kastade sina blickar på honom.”* (1 Mos 39:6, 7) Hon lyckades emellertid inte med sina planer. Josefs mantel blev visserligen hennes bevis på, att han försökt *”locka... [henne] till lättsinne”*. Resultatet blev att Josef oskyldigt sattes i fängelse. (Se 1 Mos 39!)

Vilket dråpslag detta måste ha varit för Josef. Ena stunden var han en respekterad tjänare och i nästa stund var han på väg till fängelset. Berättelsen visar emellertid, att Herren redan var där, före det att Josef kom dit! Gud arbetade vidare på sin plan och Josef var den ”skådespelare” som Herren hade utvalt. *”Men HERREN var med Josef och visade honom nåd och lät honom bli vänligt bemött av föreståndaren för fängelset.”* (v 21) Josef fick så småningom en ansvarsställning i fängelset och därmed fick han också ta del av fångarnas olika bekymmer. Det berättas, att han en dag fick höra talas om hovmästarens och bagarens olika drömmar och att han sedan kunde tala om för dem vad drömmarna betydde. Det viktiga är, att Josef här börjar få ryktet om sig att kunna uttyda drömmar – och så slutar veckans torahavsnitt. Detta förbereder oss för nästa stora avsnitt i detta märkliga drama om Josefs liv.

Guds suveräna plan

Utan tvekan är berättelsen om Josef en av Bibelns tydligaste skildringar om, hur suveränt Herren leder händelseutvecklingen. Här kan vi se, hur hans hand i detalj leder en människas liv. Låt oss se på några exempel.

Detta torahavsnitt kallas *Vayeshev* från dess inledande ord. *Vayeshev* betyder ”[Jakob] bosatte sig”. Det hör samman med en tid i Jakobs liv, när han slutligen fick slå sig till ro i Kanaans land efter många års flykt. Även om Jakob hade tänkt bosätta sig för gott i Kanaan, så styrde Herren händelseförloppet så, att han så småningom fick packa sina väskor och flytta hela sin familj bort från Kanaans land i över 400 år! *Vayeshev* påminner oss på ett ironiskt sätt om Guds förunderliga plan att föra Israel (Jakob) till Egypten i stället för att låta honom bosätta sig i lugn och ro i Hebron.

Jakob älskade sin son Josef, men Herren använde denna hans kärlek till att tillåta de övriga sönerna att fyllas av hat emot Josef. Detta hat kunde Herren sedan använda, så att Josef skickades iväg till Egypten. Här blev han sedan ett instrument i Guds hand, så att profetian i 1 Mos 15:13, 14 kunde uppfyllas! Tanken med detta är, att Herren hela tiden låg bakom människors olika handlingar och beslut, så att hans vilja kunde ske – trots att dessa människor kanske helt var ovetande om, vad som i själva verket ägde rum. Jakob kunde exempelvis ha fäst sig vid vilken som helst av sina söner på ett speciellt sätt, men Herren lät Jakobs kärlek flöda gentemot Josef. Ingen av de andra sönerna hade förmågan att utföra allt det som Josef senare gjorde i Egypten. Josef var noggrant utvald och rustad för att vara ett redskap i Herrens hand angående Israel.

Frågan är, om dessa människor endast användes av Gud eller om de långt tidigare var noggrant utvalda av honom för att vara aktörer i hans gudomliga plan? Vi får invänta ett kommande torahavsnitt för att få svar på dessa frågor.

Översättning och bearbetning: Föreningen Shabbat Shalom
Författare: Ariel Berkowitz, Jerusalem
© Föreningen Shabbat Shalom

Mer info nästa sida!

Shabbat Shalom

שבת שלום

Skatter i Torahn

Nr 7—12, årg. 14

A

Mersmak?

Du kan också få "Shabbat Shalom" hemsänd i din brevlåda helt utan kostnad.

Utöver kommentarerna till veckans textavsnitt kan du bland annat läsa en aktuell artikel...

Önskar du ett provnummer? Skicka oss ett mejl med namn, adress och telefonnummer, så kommer intressant läsning i din brevlåda om några dagar!

Barn eller barnbarn?

Då kanske du är intresserad av ett nummer av Shabbat Shaloms "Torah-pysse"!?

En liten pysselsida för varje vecka i anslutning till veckans textavsnitt!

Mejla till:

foreningen.shabbat.shalom@gmail.com

